

Teatr deyilən şeyi fenomenoloji reduksiyadan keçirsək, yeni ki, onu bir stuktur kimi ələ alıb, "öz"ünün üstünə yüklənmiş digər elementlərdən təmizləsək, ortada nə qalacaq? Yalnız ünsiyyət! Teatrın mahiyyəti, "öz"ü, özəyi ünsiyyətdir. Teatr ünsiyyət modelidir. Bütün teatr cərəyan və formaları isə zaman-zaman sənətçi-seyrçi arasındakı ünsiyyətin qorunub saxlanması üçün zühur edib. Bəs, Azərbaycan teatri niyə "YOX!" kimi bir şeydir?! Ona görə ki, potensial seyrçisiylə ünsiyyət qura bilmir, onunla heç bir tanışlıq-filani yoxdur. Sadəcə özü üçün mövcuddur, bir də bir ovuc sənət sevdalısı və işbazlar üçün. Xülasə, Azərbaycan teatrinin bu gününə belə bir diaqnoz qoyuram: Sosialist düşüncəli istehsalçı (teatr və teatrcılar) və postindustrial düşüncəli istehlakçı (seyrçi) iki dünya bir olsa, hər hansı dialoqa girə və heç bir alış-veriş edə bilməzlər. Burada biz "sosialist" kəlməsini fəlsəfi-sosioloji etimologiyasından qoparıb, "köhnə", "çürümüş", "iylənmiş" sözlərinin əvəzinə işlədirik. Yəni ki, Azərbaycan teatr sektoru qocalıb və hamının zəhləsini tökməkdən başqa heç bir işə yaramır. Bəs, çarə nə-

laşdırı bilməmişəm, heç cür qane etməyib məni. Sonra Tərən müəllimlə, onun təklif etdiyi "spontan aktyor texnikası" ilə tanış oldum və "dOM"da fəaliyyətə başladım. Məhz bu poetika mənə içimdəki çərçivələri qırmağa və istədiyim kimi formalaşmağa şərait yaradır. Spontan ifaçılıq texnikası aktyoru mətnin, mizanın, quruluşun çərçivələrindən xilas edir və sırf aktyor yaradıcılığına, tamaşaçıyla birbaşa, xalis ünsiyyətlə sövq edir. Bunun üstün cəhətlərindən biri də odur ki, hər dəfə karkas dəyişir, quruluş tamaşaçının ovqatından asılı olaraq, müxtəlif istiqamətlər alır. Məncə, bu, əsl teatrdır!"

Tərən Əli: "Biz əgər teatra "canlı sənət" deyirikse, onda hər şeydən əvvəl bu canlılığı tapmalı və qorumağıq. Klassik teatrdə müəyyən bir quruluş var və tamaşanın neçə dəfə oynanılmasından asılı olmayaraq, həmin quruluşda bir dəyişiklik görmək mümkün deyil. Orada orijinal, gözlənilməz bir şey tapmaq çətin məsələdir. Sözü düz, bu, mənimçün maraqsızdır. Mənə bu an baş verən şeylər, məhz o anlıqdakı canlılıq maraqlıdır."

Fikirler maraqlıdır, amma onu da unutmayaq ki, bu günə qədər ya-

O ki, qaldı yeniliyə, 1996-97-ci illərdə iki mövsüm Vaqif İbrahimovlu bununla məşğul olub. "At, daş, qadın", "İtmiş saat" və s. işlər oldu, bunlara performanslar, yaxud "səhnə hadisələri" deyirdik. Həmin bu strukturla praktiki orada tanış olmuşam. Tərən müəllimin bu işləri isə onun daha da təkmilləşmiş, qeyri-teatr məkanlarında zühura gələn variantlarıdır. Festivalla bağlı da hər kəsi təbrik edirəm, çox uğurlu iş idi. Ən çox da sevinirəm Tərən müəllimin ətrafındakı gənclərə görə... Onlara tövsiyəm budur ki, Tərən müəllimdən ayrılmasınlar. Çünki orada yaradıcılıq var, sənət var, işiq var.

Ərtoğrul Kamalov: "Mənimçün bu, yenilikdir ona görə ki, ayağımı "dOM" teatrinin səhnəsinə qoyan kimi, hiss elədim bürəyirəm, az qalır yığılım. Baxmayaraq ki, müəyyən bir təcrübəm var, baxmayaraq ki, Yuğda yetişmişəm, amma burada da mənimçün yeni qapılar açıldı. Ümumi götürəndə isə çox doğmadır, çox tanışdır. Məsələn, Vaqif müəllimin "Don Kixot" romanı əsasında qurduğu "Psix" tamaşasında buna bənzər məqamlar bol idi."

Mənə maraqlıdır, "dOM" teatri-

məhsul yaradılır və əgər normal təqdim edilirsə, ona tələbat yaranır və alıcı kütləsi formalaşır. Heç bir telefon istifadə edən şəxs yatıb yuxusunda görmür ki, filan cür telefon olsaydı, istifadə edərdim. İkincisi, yenilik məsələsinə gələk, elmdə belə heç bir düşüncə, fikir birdən-birə meydana çıxmıyır. Bu gün əgər bir yeni fikir varsa, başa düşməliyə ki, o fikir mürəkkəb bir təkamül prosesi keçib. Təyərənə bir elm nəslə icad edir, amma o sonuncu detallardan sonra uçmağa başlayır və məhz o sonuncu detallı qoyan adamın adı tarixdə qalır."

Dağlar Yusif: İndi demək istəyirsiniz ki, bu söhbətə nöqtəni siz qoymusunuz?"

Tərən Rəsulov: "Sənətdə nöqtə yoxdur. Bu gün Azərbaycanda özəl teatrlər çoxdur, hər kəs yeni mexanizmləri işə salmaq istəyir, bunun üçün yollar axtarırlar. İstənilən halda bu olacaq. O proses ki, Azərbaycan teatrinə 15 il bundan qabaq getməliydə, indi gedir. İnanıram ki, bu prosesin sonunda sağlam rəqabət yaranacaq."

Şəxsən mənimçün, "Limbo" tamaşasının bu tərəfi maraqlıdır ki, burada iki müxtəlif düşüncə içində yetişmiş teatr sənətçiləri bir ortamda var olublar. Bu haqda iştirakçılardan fikirləri çox maraqlıdır.

Dəniz Tacəddin: "Bu, bizimçün bir məktəb idi. Bu şəxslərlə işləyəndə hərədən bir ornament götürürsən. Düzdür, bu tamaşadan altı ay qabaq "Poliqon" platformasında altı aylıq təlim keçdik. Ona görə "Limbo"da özümüzü tam hazırlıqla hiss edirik."

Tərən Əli: "Bu işin möcüzəli tərəfi və bizim teatrin özünəməxsusluğudur. Baxmayaraq ki, bu sənətdə elə bir təcrübəm yoxdur, illərin teatr sənətçisiylə bir bütöv ola bilərəm."

Yaqut Paşazadə: "Zatən, "Limbo"nun kollektivi yığılanda oturub düşündük ki, kimlər bu düşüncə içində var ola bilər, kimlər bu düşüncəyə açıqdır, məhz onları yığdıq."

Tərən Rəsulov: "Əslində, çətin oldu. Hər dəfə məşq etmək lazım gəlirdi. O adamlar ki, müəyyən peşəkarlıq vardı, onlar həmin peşəkarlığı unutmalı, oynamaq psixologiyasından arınmalı idilər. Gənclərə isə Dəniz də dedi, treninqlər keçmişdik. Ümumiyyətlə, bu teatr türü saf düşüncə tələb edir, necə deyərək, hələki peşəkarlıqla zəhərlənmiş saf düşüncə. Onlar üçün tamaşa oynamaq və səmimi ünsiyyət daha asan olur."

Qasım Nağı: "Mənə peşəkarlığım mane olmadı, amma çox ciddiyyətim aldım və çox həyəcanlandım. Qeyd olunduğu kimi, gənc dostlarımız tamaşadan qabaq məhz bu spontanlığa hesablanmış təlimlər keçmişdilər, biz keçməmişdik. Amma məndən ötrü Vaqif İbrahimovlunun teatr düşüncəsi Azərbaycan teatrinə 30 il qabaqlayır. Ona görə dedim ki, bu düşüncə mənimçün yeni deyil, amma təcrübə çox yenidir. Aktyor olmayan kəslərlə eyni ortamda gözlənilməz situasiyalarda var olmaq bizimçün yenidir."

Deyirəm, nə yaxşı, zamanın bir dilimində, məkanın Azərbaycan küncündə İbrahimovlu Vaqif yaşayıb. Məhz onun yetişdirdiyi kəslər bu gün Azərbaycan teatridən dünyaya belə kiçik pəncərə açmışlar. Bu gün o kiçik pəncərənin adı "dOM"dur, gerek ol pəncərənin yanında çoxlu belə pəncərələr dayanmış...o qədər ki, Azərbaycan teatri iri bir arı pəyəinə bənzəsin!

"dOM" Teatrından reportaj: "Bu, şəxsən mənimçün təzə deyil"

dir?... Çarəni yalnız, necə deyərək, fərdlər axtarırlar... bayaq dediyim o bir ovuc sənət sevdalısı. Məsələn, Tərən Rəsulov kimi fərdlər. Tərən Rəsulov müstəqil "dOM" teatrinə yaradıb, orada İsmayıl İmanovun pyesini bəhanə gətirərək, "Limbo" tamaşasını qurub və tamaşanı qoltuğuna vurub gedib Başqırdıstana, Türkdilli Teatrların Beynəlxalq "Tuğanlıq" Festivalına. Biz də bunu bəhanəyə çevirib "dOM" kollektiviylə söhbətə gəlmişik. Girişi Tərən Rəsulov özü eləsin: "23-30 may tarixində Mədəniyyət Nazirliyinin xətti ilə Başqırdıstanın paytaxtı Ufada festivalda iştirak etdik".

Qeyd edim ki, "Limbo" tamaşası immersiv teatr türünə aid edilir. Bu da interaktiv teatrin qollarından biridir və ənənəvi aktyor-seyrçi münasibətlərini inkar edir, "döndürücü divar"ı yıxıb, seyrçiyə aktyor arasındakı məsafəni sıfırlayır. Mən də kollektivdən bu və bu qəbildən olan teatr formalarının Azərbaycan teatr məkanında yeri və perspektivi haqda danışmalarını xahiş etdim.

Tərən Rəsulov: "Doğrusu, bizim tamaşa festivalın formatına bir o qədər də uyğun deyildi. Festivalın formatı daha klassik idi. Bizim tamaşa orada çox fərqlənirdi. "Limbo" festivalın əhvalına bir yenilik və rəngarənglik gətirdi".

Yaqut Paşazadə: "dOM"un poetikası və "Limbo" tamaşasının quruluşu Azərbaycan teatri üçün də bir yenilikdir, orijinallıqdır. Bu teatr artıq beş tamaşa oynayıb və seyrçilərin reaksiyasından belə qənaətə gəlmişik ki, bu türün inkişafı arzu olunandır. Sadəcə ömrü nə qədər olacaq, bunu zaman göstərəcək".

Ulu babamız Stanislavski deyirdi ki, Meyerhold nə istədiyini yaxşı bilir, amma təəssüf ki, aktyorları onu anlamırlar. Mənə də "dOM"un gənc aktyorları maraqlıdır, görəsən, bunun nəməne olduğunu anlayıblarmı?

Dəniz Tacəddin: "Klassik teatrdə azdan-çoxdan təcrübəm olub və bu formaları özümə heç cür doğma-

ranmış bütün aktyor texnika və sistemlərinin işi, zatən, aktyorun içini işə salmaq, onu şərti zaman-məkanda yaradıcılıq nöqtəsinə ulaşıdırmaq olub. Stanislavski "sistem"inin məqsədi səhnədə aktyorun beynibədən orqanikliyinə nail olmaq idi, əvvəlcədən hesablanmış, qurulmuş strukturu imitasiya etmək yox. Bir də ki, quruluş artıq rejissor yaradıcılığıdır, aktyor isə istənilən quruluşda canlı, üzvi, orqanik olmağı bacarmalıdır, yalançılıqdan qaçmalıdır. "Sistem" bunu deyir, immersivlik isə bunun bir başqa, postindustrial respipientin beyninə hesablanmış formasıdır. Bu beynin hər şeyin bir anda hazırlanmasına, bir dəfəlik istifadəyə verdiş edib. Məhz bu düşüncə yeni teatr formasını ləbdləşdirir, həmçinin immersivliyi.

Bu yeni teatr düşüncəsinin içində köhnənin təpəzə sənətkarları da var. Məsələn, Yuğ Teatrinin aktyoru, Əməkdar artist Qasım Nağı: "Limbo" "dOM" Teatrındakı ilk işimdir. Bu ideya, bu yanaşma şəxsən mənimçün yeni deyil. Nədən ki, 26 illik Yuğ Dövlət Teatri təcrübəm var. Amma bu yanaşma, bu üslub, Tərən müəllimin meydana gətirdiyi bu yenilik mənimçün çox maraqlı və doğmadır. Ona görə Tərən müəllimin təklifini böyük məmnuniyyətlə qəbul elədim. Uğurlu iş oldu, ölkə daxilində də, ölkədən kənar da.

nın potensial alıcı kütləsi varmı, yoxsa o da başqa özəl teatrlərimiz kimi hansısa layihələr, qrandlar hesabına dolanır. Bu haqda danışır "dOM"un prodüseri Səbuhi Məmmədov:

"dOM" teatri yaranandan bu günə qədər öz ayaqları üzərində durur. Çünki klassik teatrdən fərqli olaraq, bu teatrin var olması üçün bir o qədər maliyyə vəsaiti lazım deyil. Bu artıq yeni bir uğurdur və prodüser işi tərəfdən böyük qənaətdir. Buna görə də teatrin qazandığı beş-üç manatı biz yeni layihələrə xərcləyə bilirik. O ki qaldı Azərbaycan teatrlərində menecment məsələsinə, bizdə menecment yoxdur. Bizim teatrlər hələ də Sovetin qədim direktor üsul-idarəsiylə fəaliyyət göstərirlər. "dOM" çox qısa zamanda fəaliyyət göstərir, buna baxmayaraq iki beynəlxalq layihəyə imza atıb və müəyyən qədər alıcı kütləsini ətrafına yığıb".

Tərən Rəsulov: "İstəyirəm menecment məsələsinə toxunum. Bu gün məhsullar heç də hər hansı ləbüd ehtiyacdən yaradılırmı. Sadəcə

Bu əlavə "İntellekt Araşdırmalar Mərkəzi" İctimai Birliyinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə yardımı ilə həyata keçirdiyi "Teatr mədəniyyətinin formalaşması istiqamətində TV və radio proqramlarının hazırlanması" layihəsi çərçivəsində çap olunur.